52525/P

M XXIII

19/

M

XX
III
19/

52595/P.

42600

VERSLAG

OVER EENE

VARKEN ZIEKTE,

IN

OOST-VLAANDEREN.

TE ALKMAAR,

ter Drukkerij van I. A. VAN HARENCARSPEL;

1822.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage

Verwijderd K. B.

LANDBEWONERS VAN NOORD-HOLLAND!

Ik las in het journal d'agriculture *het geen maandelijks te* Brussel *in het* Fransch *wordt uitgegeven en het geen eene zeer nuttige verzameling bevat van opmerkingen, proeven en ondervindingen welke op den landbouw betrekking hebben, het volgend verslag.*

De omschrijving der ziekte *onder de* Varkens *in de provincie van* Oost-Vlaanderen *kwam mij voor zeer nabij overeentekomen met die welke, zedert eenige jaren, ook in* Noord-Holland, *heeft gewoed en zoo vele schade en nadeel toegebragt.*

Ik

Ik oordeelde dat de opgegevene middelen, zoo wel om de ziekte voortekomen als die te genezen, misschien met veel vrucht, ook in dezen oord zouden kunnen worden toegepast, of wel, gevoegd bij het geen de ondervinding hier heeft geleerd, aanleiding geven tot nader onderzoek of meerdere vervolkomening van reeds bekende middelen.

Ik heb dit verslag daarom voor u, die met de franschentaal niet algemeen bekend zijt, in uwen moedertaal zakelijk overgezet.

Het onderwerp is wel der moeite waardig om daaraan met ernst te denken en alzoo, ware het mogelijk, vooral bij de tegenwoordige voor den landbouw drukkende omstandigheden, den voortgang te beletten van een kwaad het geen slechts zedert weinige jaren, zoo ik mij niet bedrieg, in deze oorden is bekend geworden.

In allen geval was mijne bedoeling om u, nuttig te zijn.

Alkmaar,

den 29 April 1822. N.

Kort

Kort en zakelijk Uittrekzel uit het verslag gedaan aan de Commissie van Landbouw in Oost-Vlaanderen, door den Heer P. J. MILLIAN, *Vee-Arts van de eerste klasse, eersten rang, Lid van die Commissie en den Heer* M. J. De GRAVE, *Secretaris van die zelfde Commissie, over eene voor besmettelijk gehoudene Ziekte onder de Varkens, dewelke in eenige gemeenten van het Distrikt van* AALOST, *heerscht.*

Oorsprong en beginzelen waaruit de Ziekte ontstaat.

Het komt ons bewezen voor, door de overeenstemming van alle berichten welke wij ontvangen hebben, zoo van plaatselijke authoriteiten, als door ons eigen onderzoek op de plaatsen zelve, en den uitkomst van twee ontledingen welke wij hebben gedaan, dat de ziekte, welke wij gelast waren te verkennen, in zekeren zin is eene algemeene land-ziekte in de streek welke wij hebben bezogt en meer bijzonder in de gemeente van *Idegem* en die welke dezelve onmiddelijk omringen.

En in de daad de Burgemeester en verscheidene inwoonders hebben ons, op de meest stellige wijze, verzekerd, dat, zedert de 20 of 25 jaren waarvan hun de ondervinding heugt, dan eens een grooter, dan eens een minder aanzienlijk, getal Varkens aldaar jaarlijks gestorven is, op eene wijze en met

omstandigheden, of geheel gelijk, of zeer weinig verschillende, van die welke de tegenwoordige ziekte kenmerken, en dat onder anderen in 1815 en 1816 even veel gestorven zijn als bij de tegenwoordige gelegenheid.

De ziekte doet zich in verscheidene tijdperken van het jaar zien, van het begin van het voorjaar tot het midden van den herfst; — gewoonlijk bepaald dezelve zich hier en daar tot eenige afzonderlijke slachtoffers, maar zomtijds vernield zij een vierde gedeelte der Varkens in een of meerdere gemeenten. Zoodanige gemeente, die daarvan een of twee jaren is bevrijd geweest, ondergaat het volgende jaar groote verwoestingen, terwijl eene gemeente welke daarmede het vorige jaar was besmet, dit jaar daarvan is bevrijd.

De gelegenheid der hokken en stallen waar men de Varkens plaatst, de zorgen welke men voor dezelve aanwend en het voedzel het welk men hun geeft, hebben genen invloed op de ziekte noch zijn daarvan de oorzaak; en in het algemeen hebben wij niets anders kunnen ontdekken het geen men als de eerste oorzaak der ziekte kan aanwijzen.

Wij hebben echter opgaven en omstandigheden verzameld die, door meer volkomene bemerkingen uitgewerkt, ons misschien op den weg kunnen brengen om dien oorzaak te vinden.

De Landbouwers weten dat de Varkens, meer

dan

dan de andere dieren welke zij opbrengen, eene natuurlijke overhelling hebben tot dien eersten graad van ontsteking welke men gewoonlijk *verhitting* noemt; — eenige bijzonderheden van hunne wijze van leven zijn geschikt om hun van de gevolgen van deze gesteldheid te bevrijden, bij voorbeeld door zich gestadig in den slijk te wentelen en het geheel ligchaam met vuilnis te bedekken enz. eene ziekte onder den naam van *Roodvonk* of *st. anthonie vuur*, zeer bekend, die ook meer bijzonder aan deze dieren eigen is, en dezelve dikwijls zeer spoedig doet sterven, schijnt niets anders te zijn dan eene ontwikkeling van deze natuurlijke gesteldheid, en deze ziekte heeft zeer ogenschijnlijk grooten overeenkomst met die welke wij hebben moeten onderzoeken; misschien verschilt deze laatste niets anders van de eerste dan door zwaardere of meer veraarde toevallen.

Het gevoelen van landbouwers, die hieromtrent de meeste ondervinding hebben, en talrijke daadzaken waarvan zij ons hebben kennisse gegeven, ondersteunen deze eerste denkbeelden ten sterksten.

Het Roodvonk is eene ziekte van ontsteking (inflammatie) in den hoogsten graad, en in de Varkens die daar aan sterven vind men altijd de werktuigen der ademhaling zoo wel als de ingewanden, meer of minder sterk, ontstoken en vervuurd; men mag daar uit gevolgelijk met recht

besluiten dat de ademhaling en de uitwerpzelen van zieke Varkens, ziekte stoffen bevatten vermogende om de ziekte aan andere Varkens, in dezelve stallen opgesloten, mede te deelen; of ten minsten aan de zoodanige welke, door den staat van verhitting waarvan wij gesproken hebben, daar voor meer vatbaar zijn geworden.

Diezelfde ziekte stoffen moeten en schijnen in de daad te zijn van een aard om, wanneer verscheidene Varkens in dezelfde stal van de ziekte zijn aangevallen of gestorven, het zij dan de een na den ander, of wel te gelijk, die plaatzen zodanig te besmetten dat zelfs gezonde beesten, welke men daar naderhand brengt, het grootste gevaar loopen.

Bij zekeren *Waijenberg* onder Idegen stierf, zedert 8 à 9 jaren, ieder jaar één Varken in dezelfde stal; meer andere voorbeelden van denzelfden aard zijn ons mede gedeeld.

Het zijn deze *miasmes* (uitwazemingen van ziekte stof) welke men voor de onmiddelijke oorzaak kan houden van de ziekte en die aan ons, gelijk wij nader zullen aantonen, in haren tegenwoordigen staat, in den hoogsten graad besmettelijk voorkomt.

Natuur en eigenschappen van de ziekte.

De ziekte is een ontstekende zeer scherpe en pestachtige koorts. Ge-

Gewoonlijk eindigt dezelve na 12 of 24 uren door den dood van het beest.

Zomtijds zijn de toevallen minder geweldig, volgen zich minder spoedig en het dier sterft niet dan na 8, 10 of 12 dagen.

Het gebeurt dat de beesten de ziekte doorstaan; maar gewoonlijk is dan derzelver genezing onvolmaakt; het is zeldzaam dat zij dan goed groeijen en meest altijd dood men dezelve dadelijk; men vind de longen, voor een grootgedeelte, verteerd; gevallen van eene volkomene genezing, door de natuur alleen, zijn ten hoogsten zeldzaam.

Het gebeurt dat men door het *prangen* aan één of beide ooren, of door het geheel ligchaam van de Varkens met die vuilnis te besmeren waarin zij zich het liefst wentelen, of door eenig ander gewoon middel, de ziekte vóórkomt, de toevallen lenigt, of den voortgang vertraagt en alzoo het leven van eenige van deze dieren behoud; in deze gevallen zijn de volkomene genezingen minder zeldzaam. Te *Schendebelle* had de pastoor de leden zijner gemeente aangeraden, van tijd tot tijd, in het voedzel der Varkens een afkookzel van een handvol *nachtschade* (*solanum nigrum*) met karnmelk te mengen; en het schijnt zeker te zijn dat de gemeente van *Schendebelle*, zedert men dit voorbehoedend middel gebruikt, van deze ziekte is bevrijd gebleven.

Deze daadzaak is van zoo veel meer belang daar de gemeente van *Schendebelle* grenst aan die van *Isegen* en zich alzoo bevind in het middelpunt van den streek die zedert verscheidene jaren het gewoon ontstekingspunt is der ziekte; het is noch daarenboven aanmerkelijk dat, op eenen afstand van 20 uren van daar, in het distrikt van Iperen en dat van Feurne, de overlevering in meer dan twintig gemeentens den naam van *Varkens-kruid* aan de *nachtschade* gegeven heeft. Dit kruid hetgeen, overal in de moestuinen onder het onkruid groeit, wordt in deze gemeente voor het gebruik bewaard; of zoo men hetzelve uitwied word het geworpen op plaatsen waar Varkens komen, welke het zomtijds met gretigheid eeten, terwijl zij op andere tijden hetzelve niet willen aanraken.

In hetzelfde hok of stal deelt een Varken, hetwelk door de ziekte wordt aangetast, in zonderheid zoo hetzelve sterft, dezelve aan de overigen, welke bij hem zijn, mede; op dezelfde hofstede verspreid de ziekte zich van de eene stal tot den anderen; het gebeurt echter dat men dezen voortgang der besmetting belet door voorzorgen, vooral wanneer de stallen wel en op zekeren afstand van elkanderen zijn verwijderd.

Het schijnt dat men ook den overgang der besmetting van eene hofstede tot andere naburige en van het eene dorp tot het andere niet in twijffel kan trekken.

Ver-

Verschillende daadzaken, welke men aan ons heeft medegedeeld, getuigen dat in stallen, waar een of meer Varkens aan de ziekte zijn overleden, de zodanige welke, dadelijk en zelfs langen tijd daarna, aldaar zijn geplaatst, van de ziekte zijn aangetast geworden en gestorvene even als de vorigen.

Alle deze omstandigheden schijnen genen twijfel over te laten over den hoogstbesmettenden aard der ziekte en het gevoelen van verlichte landbouwers schrijft haar denzelven eenparig toe. Het komt ons voor dat de toevallen der ziekte en de kentekenen welke derzelver behandeling doet opmerken daar henen even eens strekken.

Toevallen en kentekenen van de ziekte.

Eerste graad: Afkeer, bijkans als van zelve opkomende, tegenzin tegen voedzel, droefgeestigheid, beevingen, klagend knorren en steenen, neiging om te blijven liggen;

Tweede graad: Invalling der ogen, rode couleur van het slijmvlies, bruinachtige en slijmige traning der ogen, ongeregelde ademhaling, voortgaand verlies van krachten;

Derde graad: Ontstekende uitslag van den huid, eerst roodachtig, maar spoedig eene zwartachtige couleur aannemende, het onderste gedeelte van den buik en van de keel, de oren, de snuit, en het plat of de binnenste zijden der billen bedekkende

 met

met vlekken van onderscheidene grootte; bij eenigen vind men vlekken van dezelfde couleur bijkans over het geheele ligchaam, hitte en pijnlijke gevoeligheid op alle deze gevlekte gedeelten, bij de minste aanraking; groote verhitting van den rechten darm; verlamming van het achterste gedeelte van het ligchaam.

Op dit ogenblik wordt het dier hoe langer hoe meer afgemat, het slaan der zijden neemt toe, het knorren word meer klagende, de laatste uitwerpzelen zijn zeer stinkende en vermengd met overblijfzelen van slijmige vellen van de ingewanden van het onderlijf, het beest word geheel verstopt en sterft in stuiptrekkingen.

Dit jaar zijn de voorbeelden niet zeldzaam geweest van Varkens na vier, vijf of zes uren overleden, na dat zich alleen de toevallen van den eersten graad der ziekte hadden vertoond, en in die gevallen hebben de zwarte vlekken zich na den dood bij zommigen doen zien en bij anderen niet.

Ontledingen.

De eerste heeft plaats gehad van een Varken 9 à 10 maanden oud, voor een derde vet gemest, sedert 7 à 8 dagen door de ziekte aangetast en de toevallen vertonende van het begin van den derden graad der ziekte.

Opening van den halsader, enz. zwart en dik-

bloed

bloed, in kleine hoeveelheid, ongeregeld uitloopende en bijkans van zelven, door aanraking met de lucht, stollende.

Opening van de borst: de longen met blaauwe, rode en zwarte vlekken overdekt; in de luchtbuizen van het benedenste gedeelte van de linker long, wormen in vrij groote hoeveelheid, aanmerkelijke ontbinding van dit gedeelte, de waterachtige klieren meer of min ontbonden en opgelost, het hart in natuurlijken toestand, storting van opgelost bloed in de holligheden.

Opening van het onderlijf: de rechter zak van de maag ontsteken, de mild geheel opgelost, zwart en door de minste aanraking van een gescheurd, de lever meer of min ontsteken, de darmen, zoo wel de dunne als dikke, sterk ontsteken, geschilferd en vervuurd, het slijmvlies ontbonden over de geheele lengte der ingewanden en zich zonder het minste geweld opligtende; de daartoe behoorende klieren doorzijgende, zwart, de overblijfzels van spijs verdroogd in den aarsdarm en den rechten darm.

Het vleesch flets, het celachtig weefzel en de bedekzelen overdekt met zwarte puisten.

De tweede ontleding is geschied van een jong Varken 7 of 8 uren bevorens gestorven, na 12 of 15 uren ziekte.

De ingewanden van het bovenlijf: de longen opgelost en zonder zelfstandigheid, overdekt met ver-

vuur-

vuurde vlekken, de waterklieren in het algemeen doorgezegen en opgelost, het hart van eene bleeke couleur, de holligheden met een scherp vogt gevuld.

De ingewanden van het onderlijf, het darmnet ontsteken en ontsteld, de andere ingewanden ontsteken, geschilferd en vervuurd, zeer sterke en geelachtige doorzijging van het celachtig weefzel, hetzelve overdekt met zwarte en pestachtige vlekken; de spiervezels opgelost, ontbonden en als gekorven.

Middelen om de ziekte te stuiten en uit te roeijen.

Gelijk wij gezegd hebben, de streek welke wij bezogt hebben is sedert langen tijd met de boven beschreven ziekte besmet. Het schijnt dat dezelve verre is van onbekend te zijn in andere oorden van deze provincien, en er zijn weinige plaatsen waar men geene geheugenis heeft van de verwoestingen welke zij aldaar heeft aangericht. Na het geen men ons verzekerd heeft zijn daar aan, voor vijf jaren, in Henegouwen een aanzienlijk getal Varkens gestorven; in Waalsch-Braband, in het land van Feurne en misschien in menige andere oorden, en de berichten schijnen aantetonen dat diezelfde streken haar dit jaar wederom hebben zien te voorschijn komen, indien dit zoo ware, zoude de mid-

de-

delen welke men nuttig oordeelde om de ziekte uit te roeijen, geen waarlijk goedgevolg hebben dan in zoo verre dezelve te gelijk zich uitstrekten en in het werk wierden gesteld overal waar de kiem der besmetting zich onlangs weder op nieuw meer of min heeft ontwikkeld; want anders kan ieder van deze plaatzen, telken jaar, het ontstekingspunt worden vanwaar de besmetting zich op nieuw zoude verspreiden in die oorden waar men geslaagd was in de ziekte te verdelgen.

Het zoude zoo veel te gemakkelijker zijn algemeene overeengekomene maatregelen de ziekte tegen te stellen om dat dezelve gewoonlijk ophoud in het tegenwoordig tijdstip van het jaar en zich nimmer van nieuws vertoond voor het einde van de maand maart.

Deze reize heeft zij opgehouden in de geheele streek welke wij hebben bezogt; sedert meer dan veertien dagen schijnen de latere toevallen slechts zeldzame uitzonderingen te zijn; alzoo kunnen de te maken schikkingen uitgevoerd of voorbereid worden van nu af aan tot aan het eerstkomend voorjaar.

Zoo de zwarigheden welke wij hebben aangewezen, en welke van plaatselijke omstandigheden afhangen, kunnen worden uit den weggeruimd, dan schijnt de zekerheid en de goede uitkomst van de middelen van voorzorg, van voorbehoedzelen en

ge-

genezing welke de vee-artzenijkunde aanbied en welke wij zullen voordragen, aan ons boven allen twijfel verheven.

Middelen van voorzorg.

Vooreerst. Berokingen van zoutzuur (acidum muriaticum oxijgenatum) in de besmette en verdagte plaatsen, dat is, zonder onderscheid, in alle de stallen en hokken der landbouwers en bijzondere personen welke, in dit of het laastvoorgaande jaar, een of meer zieke Varkens hebben gehad.

Voor de beroking van ieder hok of stal *twee oncen keukenzout, een once zwarte gestoten magnesia, twee oncen olie van vitriool (acide sulphurique)* — na de beroking eene afwassching met *kalkwater.*

Ten tweeden. De mesthopen — zoo wel die met andere mest zijn gemengd als die welke afzonderlijk zijn gehouden, gedurende den winter weg te nemen en te brengen naar land waar geen Varken nabij komt — de gierkuilen van deze stallen zorgvuldig te ledigen.

In dit eerste jaar zoude het goed zijn, in alle de oorden waar de ziekte heeft geheerscht, de Varkensmest overal weg te nemen en vóór den 1sten Februarij op het veld te brengen.

Ten derden. In het algemeen de ingezetenen, welke Varkens houden, aan te raden om zorg te dra-

dragen dat deze dieren, gedurende het voorjaar, den zomer en den herfst, een gat of poel hebben waarin altijd water genoeg is dat zij zich kunnen baden en in den slijk wentelen.

Ten vierden. Hun aan te raden om voor het voedzel niet dan spaarzaam en met voorzorg bonen te gebruiken om dat het bekend is dat dit voedsel de Varkens zeer verhit en dezelve voor ontstekende toevallen geschikt maakt.

Ten vijfden. Hun aan te bevelen om zoo ras zij bemerken dat een of meer van hunne Varkens meer of min verhit zijn, voor eenigen tijd hun geheel alle bonen en zelfs haver te onthouden en éénmaal 's daags in hun voedzel voor ieder beest *een vierde van een litre* van het volgend afkooksel te mengen:

Twee handen vol *malva* (malva silvestris) een hand vol *nachtschade* (solanum nigrum) gedurende een halfuur in 6 litres zoete melk gekookt; zoo het voedsel gewoonlijk uit zuure melk of karnmelk grotendeels bestaat, kan men ook deze voor de afkookzels gebruiken.

Behoedmiddelen.

Wanneer, in weerwil der, boven omschreven, middelen van voorzorg, de ziekte zich openbaarde, moet men de gezonde Varkens, zonder uitstel, uit het hok of den stal waar de ziekte zich heeft vertoond, doen uitgaan en dezelve in goed gezuiverde

hok-

hokken brengen; hun een of twee *prangwortels van zwarte elleboras* tusschen vel en vleesch in de plooij der billen 3 of 4 vingers van den aars, aanbrengen; hun bonen en haver onthouden, hun vier dagen achter één, dagelijks het afkooksel van *malva* en *nachtschade* ingeven; hun met slijk of het afzinkzel van karnmelk geheel te besmeren kan niet anders dan zeer nuttig zijn, mits men hun eenige uren daarna wederom geheel afwascht; zorgvuldig toezien dat niemand van de zoodanige welke zieke of gestorvene Varkens hebben opgepast, dezelve hebben aangeraakt, of in hunne hokken of stallen zijn geweest, de gezonde beesten nabij kome, vooral niet wanneer zij wolle klederen dragen, vóór dat die klederen door beroking zijn gezuiverd.

Wanneer de Varkens aan de ziekte sterven, hun vel overal insnijden en kerven; dezelve spoedig op afgezonderde plaatsen ten minsten vier voeten diep, begraven; daarop een vierde van een hectoliter levendige kalk werpen; dadelijk de mest en het stroo weg nemen en in den grond begraven op plaatsen welke van alle communicatie zijn verwijderd en de gierkuilen ledigen; in het hok eene beroking doen en daar in opgesloten laten de klederen van wol en katoen welke de menschen van het huis hebben gedragen, die de zieke beesten hebben opgepast, bij dezelve zijn geweest of in het hok zich, vóór de beroking, hebben opgehouden.

Mid-

Middelen van genezing.

Zoo men geene middelen van genezing aangebragt heeft als middelen van voorzorg, op de verschijning van het eerste toeval der ziekte dezelve aan te brengen, op de voor beschreven wijze — ook kan het afsnijden van een of twee knopen of geledingen van de staart zeer nuttig zijn, vooral in de eerste graad der ziekte.

Door middel van een houte spatel, dadelijk in het begin der ziekte, en vervolgens eenmaal 's daags, tot aan de genezing toe, de beesten te doen inslikken een mengzel te zamen gesteld uit een once versche boter, een half once *bloem van zwavel*, een achtste once *van salpeterzout* (*nitrate de potasse*). een half once *arabischegom*; de dosis in evenredigheid te brengen als volgt: voor een big beneden de 3 maanden oud $\frac{1}{3}$ tot de $\frac{1}{2}$ van het voorschrift; voor een Varken van 3 tot 9 maanden de $\frac{1}{2}$ tot $\frac{2}{3}$, boven de 9 maanden de geheele gift op eens.

Een lauwe clijsteer, dadelijk zoo schielijk als dezelve kan worden gereed gemaakt, en vervolgens eenmaal 's daags tot dat de afgang wederom in natuurlijken staat is gebragt; de clijsteer moet worden te zamengesteld uit een afkooksel van malva in zemelen in water met bijvoeging telken reize van een lepel lijnolie.

Wanneer de toevallen der ziekte, des niettegen-

staan-

staande, schielijk achtereen blijven aanhouden, het gebruik van de bovengemelde voorschrift te herhalen en de clijsteer 8 of 10 uren na het eerste lavement.

Het overig gedeelte van het rapport behelst voorstellen, geschikt om de Gemeente Besturen de wijze gemakkelijk en algemeen te maken om het gebruiken der opgegeven middelen intevoeren.

Hiertoe behoren om in ieder gemeente waar de terugkomst der ziekte het meest te vrezen is, eenen kleinen voorraad in gereedheid te houden van magnesia en vitriool voor de berokingen en van bloem van zwavel van zout van salpeter en arabische-gom voor de voorgeschreven middelen om integeven.

Onder de directie van den Vee-arts te laten maken houten spuitjes in genoegzaam getal om daarvan, ten minsten eene, in iedere gemeente gereed te houden.

In diezelfde gemeente, zoo aldaar geen Vee-arts woonachtig is, den Burgemeester of Schout te belasten met de keuze van een handig en geschikt mensch, onder de ingezetenen welke met Varkens gewoon zijn omtegaan, Varkens snijders, slagers of diergelijke, dewelke het opzicht zouden behoren te hebben over de berokingen en het ingeven der remediën, deze zouden van de Vee-artsen de nodige onderrigtingen moeten ontvangen. Deze menschen zouden insgelijks gehouden moeten zijn om ten al-

len tijde *malva* en *nachtschade* in voorraad te hebben, ten einde dezelve te kunnen afgeven aan ingezetenen welke daarna zouden vragen en met die kruiden niet bekend zijn.

De Burgemeesters of Schouten te belasten om eene commissie van 5 of 6 der voornaamste en ijverigste ingezetenen te benoemen om met hun toetezien dat de middelen van voorzorg, van voorbehoedsel en genezing worden gebruikt en toegepast met die naauwkeurigheid, welke alleen eenen goeden uitkomst kan doen hopen.

Eindelijk behelst het Rappor noch de opgaven van den goeden uitslag welke hier en daar hebben plaats gehad van de middelen van onderscheiden aard boven opgegeven.

*